

(Des) Aparicions

L'interès que el gènere humà ha tingut per plasmar en imatges els aliments nodridors de diari i aquells altres que per la seva raresa, escassetat o valor eren més difícils d'obtenir es demostra per l'enorme llegat deixat per les arts plàstiques al llarg de la història. D'exemples no en falten en pintures i mosaics romans, en obres medievals, modernes o contemporànies. En la *Història Natural*, Plini es refereix al cas dels pintors Zeuxis i Parrasi i els posa com a exemple d'art vívid i realista enmig d'una història on l'engany del pintor cap al pintor n'és el protagonista. El cas de Plini no tan sols ens alerta sobre una de les bases de la representació de les primeres natures mortes, la veracitat, sinó que també és demostratiu de l'interès que desperta l'aliment en l'artista. La presència de l'aliment en l'art no és exclusiva de les arts plàstiques. També algunes descripcions literàries poden ser llegides en clau pictòrica. Les taules parades en escenaris cortesans de la novel·la medieval, de manera inevitable, acaben per crear una imatge mental dels colors, les formes i l'abundància dels aliments descrits.¹

Molts exemples, triats a l'atzar des de la *Iliada* fins a l'actualitat servirien per a introduir un dels gèneres pictòrics que, amb el temps, ha fet més fortuna en la pintura occidental, la natura morta.

El terme natura morta és una denominació tardana, apareix per primera vegada als Països Baixos prop del 1650 amb la denominació de *stillleven* que no vol dir altra cosa que natura immòbil o model inert. Com a gènere

independent tingué en els seus inicis una fortuna relativa. Al segle XVII l'Académie Royal de Paris, fundada per Lebrun i reflex de l'ordre estamentari i jerarquitzat de l'edat moderna, desterrava el gènere a l'esglaó més baix de les pràctiques pictòriques acceptades per l'acadèmia. La reproducció d'objectes immòbils no es corresponia amb els ideals de dignitat i sublimitat dels acadèmics.²

Al marge d'aquestes consideracions, és indiscutible que la natura morta porta les tècniques pictòriques, especialment l'oli, a un grau de refinament superior. Un cop el gènere comença a consolidar-se requereix una representació fidel dels objectes i unes certes qualitats il·lusionistes que tan sols es poden obtenir amb un gran domini tècnic. Captar el color, el clarobscur i fer que semblés real la simple representació bidimensional d'un objecte.

La natura morta singularitza l'objecte atenent a les característiques exteriors d'aquest. L'aspecte exterior s'imposa amb força davant dels altres estils pictòrics que es reforcen en l'academicisme i en visions adulterades de la realitat. L'esforç del pintor de natures mortes rau precisament en l'intent de la representació epidèrmica de l'objecte, ja que l'essència d'aquest és forçosament fugissera i irreconeixible. Però és en la representació externa, en la mimesi dels objectes concrets, on es genera un llenguatge simbòlic capaç de dotar a allò representat d'un significat volgutament transcendent que supera l'objecte mateix. La literalitat de la cosa representada s'acompanya d'un simbolisme

Juan Sánchez Cotán.
Naturalesa morta, cap el 1602
Oli sobre tela, 69 x 84,5 cm.
San Diego Museum of Art, San
Diego, Califòrnia. EUA.

latent.³ La natura morta revela en un gran nombre de casos un sentit moralitzant.

Al llarg de la història el gènere de la natura morta s'especialitza en diversos subgèneres on hi apareixen escenes de mercat, carnisseries, cuines, escenes venatòries, les taules parades, les cistelles amb fruites i les fruites totes elles relacionades amb els àpats. Al marge d'aquestes hi ha altres classificacions com les que fan referència als cinc sentits, la *vanitas*, les flors, les escenes religioses amb flors i fruites, les curiositats naturals, les col·leccions, els museus, els instruments musicals, les armes, els llibres o les variades escenes boscanes.

Abundància

En el segle XVI el creixement de la població porta a una forta demanda d'aliments i la base econòmica agrícola es veu més forçada que mai a treballar pel mercat. Les novetats en l'explo-

tació de la terra portaren a millores en les collites i un excedent de la producció agrícola que tingué repercussió fins hi tot en l'aparició de tractats que intentaven comprendre des d'un altre punt de vista el que fins llavors havia estat una realitat agrària gairebé immutable. Algunes contrades d'Europa comencen a experimentar amb allò que més tard serà anomenat superproducció. L'Europa de l'antic règim tindrà una classe social dilapidadora, la noblesa, que gestionarà l'excedent i el luxe transformant-lo en pura opulència.

La taula parada i el rebost, subgèneres en la natura morta, relacionen perfectament pintura i alimentació. Els exquisits paraments dels refrigeris contrasten amb aproximacions a aliments de consum més humil i, per tant, més barats. A les natures mortes de taula parada aquesta no es presenta com per rebre els comensals sinó com a pura exhibició de l'aliment, amuntegat en aparent desordre i combinat amb forquilles, ganivets, copes i tèxtils. La idea de l'exercici pictòric i és present en cadascun dels seus racons. El fons neutre, el silenci i la quietud presideixen en realitat les millors natures mortes del segle XVII com si només de mostrar es tractés. Les qualitats simbòliques dels aliments es posen de relleu en unes composicions sòbries, la bellesa de les quals depèn del grau de realisme assolit no tant sols en l'estricta representació objectual sinó en la conceptualització bàsi-

ca d'allò representat com a formant part de les restes d'un banquet o d'una part molt específica d'aquest. Representen a la vegada un espai de contradicció. L'opulència d'alguns quadres contrasta amb l'alta significació religiosa que desprenen.

Sentir

Tota natura morta és, a part de simbòlica, de naturalesa descriptiva. La descripció i el detall són molt potenciats en les natures mortes barroques així com la llum i la relació entre vibracions de color responen millor a les expectatives *cezannianes*, però totes elles comparteixen el gust per allò real i per allò tangible. Presentar els aliments en forma de volums i cossos plàstics permet una mirada que llisca per sobre l'epidermis de l'objecte amb la intenció de captar totes les qualitats que se'n desprenen. L'ull participa de la pintura acariciant les textures d'objectes coneguts i desconeguts, quotidians i rars, però sempre palpant-ne el cos i sentint l'evidència del tangible. Una pura exaltació del tacte sense la intervenció del sentit del tacte i una pura exaltació del sentit de l'olfacte i del gust sense la participació d'aquests, com si es tractés una negació clara dels sentits que impliquen proximitat. La vista i la oïda actuen des de la distància. Olfacte, tacte i gust actuen des de la proximitat per aquest ordre. La vista sola pot captar una enorme gamma de detalls que el

pintor es preocuparà de fer evidents perquè es pugui produir aquesta relació entre sentits. On es noten millor aquests procediments és en les pintures que representen aliments aïllats en un espai poc definit i contra un fons obscur. En aquestes condicions el color de l'aliment és exaltat al màxim i la seva textura és nítidament definida. El buit circumdant és negat per la presència corpòria de l'objecte, el qual dona la impressió que ha sorgit de l'obscuritat per manifestar-se, com una aparició o com un paral·lel referit al misteri del nostre propi naixement. Com una celebració de la llum que substreu els objectes de l'obscuritat i els hi fa prendre forma encarnant-los.

Momentàniament, però, ja que tot allò representat està condemnat a la desaparició. El quadre és simplement la congelació de l'inevitable. L'objecte suspès en el temps tant sols existeix en la representació fronterera de la natura morta. L'aliment serà consumit o desapareixerà naturalment. La natura morta és la darrera imatge abans del no res.

Notes

(1) Chrétien de Troyes presenta així una escena en el Castell del Grial: «*I dos patges han portat una ampla taula de vori, i la història testimonia que era tota d'una peça. La mantingueren un moment davant del seu senyor i del noi, fins que arribaren uns altres dos patges que portaven dos cavallets. Els cavallets estaven fets d'una*

fusta que tenia dues virtuts molt notables, puix que les seves peces duren sempre, perquè eren d'eben, una fusta que no cal que ningú esperi que es podreixi ni que es cremi, ja que no hi ha por perquè cap d'aquestes dues coses succeeixi. La taula fou muntada sobre aquests dos cavallets, i es posaren les estovalles. Però què diria de les estovalles. Ni llegat ni cardenal ni papa menjaren damunt d'unes de tan blanques. El primer aliment fou una cuixa de cérvol amb greix i pebre calent. Com a beguda no vafaltar vi clar, suau de beure en copes d'or. [...] A taula no s'escatimen els vins i els menjars que són gustosos i agradables.»

En el text anònim del *Cavaller de l'Espasa* es descriu el que segueix: «*I vet aquí que l'hoste tornà a la cuina; el menjar estava a punt i demanà l'aigua que, tot seguit, li portaren. Quan s'hagueren rentat, s'assegueren. Els servents posaren estovalles blanques i belles, i salers i ganivets, llavors el pa, i més tard el vi en copes de plata i or pur. No vull entretenir-me més en explicar-vos els plats un a un, tan sols us diré que hi hagué gran quantitat de carn i peix, aus rostides i caça, i menjaren molt alegrement.»*

- (2) Norbert Schneider. *Naturaleza muerta*. Taschen. Colònia 2003. p.7 El nivell més alt corresponia a la pintura d'història (bíblica, mitològica o celebradora de l'estat), seguida del retrat, els quadres d'animals, els paisatges i finalment les natures mortes.
- (3) Dins una proposta pictòrica lligada al cristianisme, el raïm simbolitza el vi i la Sang de Crist; la pera, la dolçor de l'Encarnació; la poma, l'Amor de Crist per l'Església i la nou rosegada per la rata, el Mal.

Josep Carreras Vilà

Elaborats del Berguedà S.L.

**Servei de catering.
Ideal per a celebracions familiars
i banquets.
Consulti els nostres menus adaptats
a les seves necessitats.
Menú diari per empreses i col·lectivitats.**

c/ Font Caldes, 7 08600 Berga, Pol. Ind. La Valldan

Tel. 93 821 03 11 / 93 821 19 58